

Møte for lukkede dører, Stortinget 7. mai 1923

Møte for lukkede dører i Stortinget
den 7. mai 1923 kl. 17.00.

Præsident: Lykke.

Dagsorden:

Meddelelse fra utenriksministeren.

Præsidenten: Repræsentanten Joh. Ludwig Mowinckel, som har været permittert, har atter tatt sæde, og den indkaldte varamand for Opland fylke, gaardbruker Kristian Ørud, har tatt sæde.

Præsidenten foreslaar, som allerede meddelt lørdag, at dette møte sættes for lukkede døre i anledning av at et av konstitutionskomiteens medlemmer ønsker at berøre et spørsmål vedkommende utenriksbudgettet, som ikke egner sig til at berøres for aapne døre. Præsidenten gaar ut fra at han har Stortingets samtykke til at møtet blir sat for lukkede døre, og foreslaar at Stortingets medlemmer og de i reglementets § 53 omhandlede funktionærer faar adgang til møtet. - Det ansees vedtat.

Utenriksminister Michelet: Jeg vil anmode om at 3 av utenriksdepartementets funktionærer faar adgang til møtet.

Præsidenten: Der er saavidt jeg vet intet iveien for det, og jeg foreslaar at 3 av funktionærerne i utenriksdepartementet ogsaa gis adgang. Hvis ingen ønsker at uttale sig imot dette anser præsidenten det for bifaldt.

Jeg gir derefter ordet til hr. Hambro.

Hambro: Jeg har bedt om at faa dette møte sat for lukkede døre for at gjøre nogen bemerkninger angaaende vor repræsentation i Amerika og rette et par spørsmål til utenriksministeren, fordi jeg mener at en kritik av den art, som jeg agter at fremkomme med, ikke bør komme for aapne døre, da den isaafald uvægerlig vil skade de personer det gjælder, i deres varetagelse av norske interesser ute. - Jeg tror at man paa alle hold vil være enig om at der til vor repræsentation i Amerikas Forenede Stater bør stilles visse fordringer av særegen art, fordi de derborte foruten at vareta de rent almindelige konsulære og diplomatiske interesser ogsaa har andre nationale opgaver likeoverfor den store norske befolkning i staterne. Vi har for øieblikket i Amerika minister Bryn i Washington, vi har den utsendte generalkonsul i New York og de utsendte konsulere i Chicago og i San Fransisco. Jeg tror at det er en uimotsigelig kjendsgjerning, at ministeren i Washington og de utsendte konsulere i Chicago og San Fransisco i meget stor grad har undlatt at komme i det forhold til vore landsmænd i Amerika som skulde være ønskelig. Jeg anser personvalget ved de to konsulater for at være særlig uheldig, hvilket jeg før har hatt adgang til at uttale her, og der har i den senere tid indtruffet forhold, som gjør det

nødvendig at henlede oppmerksomheten paa det. Hr. Bryn har, saavidt man kan dømme efter det man hører fra Amerika, i de senere aar som følge av overanstrengelse under krigens tidligere periode, lidt av en nervøsitet og irritabilitet som i ikke ringe utstrækning er gaat utover norske interesser. Og jeg tillater mig at spørge den ærede utenriksminister, om der ikke for eksempel fra de delegationer, som har forhandlet om vore skibsinteresser, og fra andre særlige delegationer i Amerika i de sidste aar er kommet til utenriksdepartementet meddelelser om at vor legation der ikke har varetat de ting paa den maate, som kunde være ønskelig. Det er jo ogsaa saa, at forholdene ved legationen har været vanskelige av den grund at minister Bryn har hat overordentlig vanskelig i de senere aar for at samarbeide med sine funktionærer, ikke bare de som kommer i personlig samkvem med ham i legationen, med ogsaa med generalkonsulen, presseattachéen og andre. At han og at de to konsulere, som jeg nævnte, ikke har formaadd at træ i noget forhold til det utflyttede Norge derborte, anser jeg for at være en meget væsentlig mangel. Baade politisk, økonomisk og rent nationalt har det en overordentlig stor interesse, at de folk som i Amerikas Forenede Stater repræsenterer Norge, forstaar at hævde sig og forstaar at hævde sit nationale syn. Vi har ikke i nogen av de herrer jeg nævnte, engang repræsentanter som kan sendes ut og tale ved de store 17de mai-festligheter, som hvert aar holdes i Amerika.

Ingen av dem er vant til at kunne optræ offentlig, ingen av dem kan gjøre det, og de bevæger sig i et land hvor der stilles større fordringer i den henseende end formodentlig noget andet sted. Og naar jeg særlig nævner konsulatet i Chicago, saa er det av den grund at der i de sidste aar i Amerika, som formodentlig de fleste vet, har paagaat en viss kamp mellem dem som kaldte sig for 100 % amerikanere, og dem som mente at det var en værdi at føre ind i amerikansk aandsliv de kulturverdier som deres eget sprog og deres egen nationalitet repræsenterte. Vi har været med paa at protestere mot love som har været vedtat i enkelte stater, hvorved norsk er blit utelukket som undervisningssprog eller som sprog i aviser. Men vi har set - og det har vakt en pinlig opsigt i vide norske kredse i Amerika, hvorom vi har talrige vidnesbyrd - at den utsendte norske konsul i Chicago, som jo har været amerikansk borger tidligere, og som i en lang række av aar bevæget sig i helt underordnede stillinger i Chicago, før han blev utsendt norsk konsul - har været med paa i den norske klub i Chicago at foreslaa norsk utestengt som sprog ved møterne; vi har set - og det har gjort arbeidet vanskelig for dem som har villet forfegte norske interesser derborte - at de mænd som har gaat i spidsen for at motarbeide alt norsk, i løpet av de sidste aar er blit dekorert med St. Olavs orden, mens de folk som virkelig har ofret noget for norske interesser, ikke i nogen henseende er blit paaskjønnet. Det gjælder i Chicago, og jeg vil ogsaa nævne det her, det gjælder det første storkors som er blit tildelt nogen amerikansk borger, formanden i den norsk-lutherske kirke i Amerika, Stub. Det blev gjort umiddelbart efterat Stub i kamp mot norskhetens talsmænd derborte hadde foreslaaet at norsk ikke længere skulde

være de norsk-amerikanske menigheters sprog og den norske forenede kirkes sprog, men at engelsk skulde indføres. Jeg tror enhver vil forstaa hvorledes en saadan udmerkelse fra norsk side umiddelbart efter en slik begivenhet, som i hele pressen derborte vakte saa stor opmerksomhet, vanskeliggjør arbeidet for dem som virkelig har forfegtet norskhetens interesser. Og jeg vil gjerne spørre den ærede utenriksminister, om ikke utenriksdepartementet er bekjendt med at vor minister i Washington og at konsulerne i San Fransisco og i endnu mere utpræget grad i Chicago er en svak repræsentation for Norge. Særlig i nordvesten i det midtre Amerika skulde den norske konsul være noget av et nationalt støttepunkt og han skulde bety noget. Nu er forholdet snarere det stik motsatte. Og jeg vil gjerne spørre den ærede utenriksminister om det ikke forholder sig saa at ministeren i Washington - og jeg ser det ogsaa som et uttryk for overarbeidelse - ikke een, men to gange har henvendt sig til utenriksdepartementet direkte eller paa en mere diskretionær maate og foreslaat at han skulde lønnes med en inkassoprovision for de store norske millionfordringer som efter langvarige forhandlinger er blit anerkjendt i Amerika. Jeg nævner det, fordi forholdet har vakt en litet smigrende opmerksomhet i ganske vide kredse. Jeg mener selvsagt ikke at henstille til utenriksministeren at gjøre noget for at fjerne en høit fortjent embedsmand, som har siddet i sin stilling i mange aar under sterk paakjending og i flere henseender tidligere har gjort et meget godt arbeide; men jeg gjør det for at spørre om ikke utenriksdepartementet har sin opmerksomhet henvendt paa det ønskelige i ved første givne anledning at faa et personsifte i disse stillinger i Amerika, og jeg gjør det her, fordi jeg har grund til at tro, at hvis man ikke i interesserte kredse faar det indtryk, at man i Norge tillægger disse repræsentanter derborte en ganske stor vekt og føler de personlige hensyn, som maa tages, kan man meget let staa overfor den mulighet at faa protester mot det ene eller det andet, som Norges utsendinger derborte har gjort, og det vilde jeg anse for litet ønskelig. Det er jo vanlig, at en minister ikke blir sittende altfor længe paa ett og samme sted, og det kunde vel tænkes, at der kunde være en mulighet for forflytning her. Det samme gjælder ogsaa til en viss grad om de utsendte konsulere. Jeg vil gjerne spørre utenriksministeren, fordi det muligens kunde bidra til at klargjøre forholdene, om han tænker sig, at vor utsendte konsul i Chicago overhodet kan forflyttes eller bosættes paa andet sted, eller om han maa bli sittende der, indtil han engang falder for aldersgrænsen eller trækker sig tilbake til privatlivets fred.

Jeg skal foreløbig indskrænke mig til dette.

Utenriksminister Michelet: Den ærede interpellant - det er vel rettest at betegne ham slik - har paa forhaand meddelt mig, at han agtet her idag at komme ind paa vor repræsentation i Amerika, særlig paa ministeren i Washingtons forhold og vor konsul i Chicagos forhold, og det første jeg da her vil gjøre, det er at uttale min erkjendtlighet for, at interpellanten

selv har tatt initiativet til, at dette møte blir holdt for lukkede dører. Jeg skulde bare ønske, at mange av dem, som i disse dage uttaler sig om vor diplomatiske og konsulære repræsentation, vilde vise samme hensynsfuldhet.

Jeg faar dernæst lov til at komme med en mere almindelig bemerkning, som maaske ikke har direkte anvendelse i nærværende tilfælde, og det er den, at jeg vil henstille, at man viser nogen forsigtighet med at fæste lid til alt det, som kan sies om vore utenlandske repræsentanter. Det hører jo ikke til sjeldenheterne, at der snart føres anke og klage over den eller den eller den diplomat eller konsul, og naar saa departementet skal til at undersøke forholdene, saa kan det nok vise sig, at der er noget berettiget og beføiet i, hvad der er sagt; men likesaa ofte viser det sig ogsaa, at det skyldes misforstaaelser, at det skyldes overdrivelser og personlig uoverensstemmelse. Et noksaa illustrerende eksempel paa, hvorledes misforstaaelser kan opstaa og brede sig, har vi for vor repræsentant i Chicagos vedkommende, en av de herrer, som interpellanten omtalte i sit indledende foredrag, idet det for en tid siden blev meddelt utenriksdepartementet, at vedkommende skulde ha vist likefrem uhæderlighet ved sine uttalelser om besættelse av honorære konsulposter i hans distrikt. Siden vedkommende blev ansat, har der ikke fundet sted nogen besættelse overhodet av den slags!

Interpellanten begyndte med at uttale, at til vor repræsentation i Amerika maa der stilles særegne fordringer. Jeg er helt og fuldt enig i det; for det første fordi nu Amerika engang er Amerika, det store tilførselsland for saa store dele av verden, og dernæst fordi saa mange av vore egne landsmænd er bosat derover. Kulturelt og materielt har det sin overordentlig store betydning, at vor repræsentation netop i det land er saa utmerket som den overhodet kan være. Under de dages forhandlinger, som har været ført for at rekonstruere visse banker, kom der op nogen opplysninger, som jeg tror kunde ha sin interesse for denne forsamling. Det blev saaledes dokumentert, at norsk-amerikanere hadde indestaaende i disse to banker alene, kun i disse, over 25 millioner norske kroner. Og naar man tænker paa, hvilke beløp de samtidig sikkerligen har stikkende rundt omkring i landets sparebanker og i flere av vort lands storbanker, saa vil man se, at det utgjør ganske overordentlig store beløp. Jeg er enig med interpellanten i, at vor repræsentation paa disse steder maa være førsteklasses; der kan ikke stilles store nok fordringer til den.

Hvad angaar de forhold og anker, som den ærede interpellant fremkom med, faar jeg dernæst lov til at uttale, at for flere av deres vedkommende er det første gang jeg hører dem idag - jeg er ganske ute av stand til her paa stedet at uttale mig om dem jeg maa la dem staa ved sit værd for en flerhets vedkommende. Jeg haaber, at den ærede interpellant kan ha overdrevet noget forholdene, - jeg kjender dem ikke, i departementets arkiver foreligger der intet, som kan belyse flere av de punkter, som repræsentanten omtalte. Han stillet direkte spørsmaal til mig vedkommende Bryn. Forinden jeg her gaar ind paa de direkte spørsmaal, faar jeg dog lov til at si, at der er saa overordentlig meget godt at si om vor

repräsentant Bryn derover. Han er en alvorlig arbeidende mand, en intelligent mand, en mand, hvis rapporter læses i departementet med den største interesse, og han holder streng justis i sin legation.

Men man har jo alle sin begrænsning, og jeg lægger ikke skjul paa, at der er fremkommet til departementet visse klagemaal og endel kritik. Naar saaledes den ærede interpellant stillet mig det direkte spørsmåal, om der fra de delegationer, som har været sendt over til Amerika for at behandle de claims, man hadde paa den amerikanske stat, var kommet meddelelse om, at Bryn ikke hadde varetat deres interesser paa forsvarlig maate, saa vil jeg si, at forrige gang jeg hadde den ære at holde til ute paa Victoria terasse, fremkom der endel saadanne klager. Jeg hadde adskillig møie med at hindre dem i at komme offentlig frem. Der fremkom adskillige slike klager. Men samtidig vil jeg gjøre opmerksom paa, at vi nogen aar i forveien hadde en lignende claim paa den amerikanske stat, og at der da ogsaa blev sendt en delegation over. De interesserte bestod av tildels de samme folk, som nu var interessert, og dengang - nogen aar i forveien - strømmet vedkommende over av ros, de hadde ikke ros nok over Bryns optræden. Han fik, saavidt jeg husker, fra Norsk rederforbund en speciel takadresse. Han blev bespist offentlig paa Prytaneion, eller Grand hotel ialfald, og han fik et stort sølvservice fra de selvsamme folk, Men det er som bekjendt ikke langt fra Kapitol til den Tarpejiske klippe. Nu er man misfornøiet med ham. To delegationer, som har været over i anledning av de sidste amerikanske claims har tildels syntes, at han ikke til at begynde med ialfald utviste tilstrækkelig energi. Den daglige motor - om jeg faar kalde ham saa - i den sidste claim-sak har imidlertid overfor mig personlig for en tid siden, længe før jeg visste at denne sak skulde bli bragt paa bane, uttalt, at efterat først saken var bragt ind for voldgiftsdomstolen i Haag, har minister Bryn utført et arbeide og vist en energi, som han ydet al mulig paaskjønnelse.

Den ærede interpellant spurte videre, om det forholdt sig saa, at vedkommende minister hadde indsendt et krav paa 2 procents inkasso av de ikke helt ubetydelige beløp, som disse claims omfattet og som gik ind til landet. Det forholder sig saa, og den formelle ret til det ligger i den da gjældende konsulatinstruks. Min forgjænger i stillingen avviste kravet. Interpellanten spurte videre, saavidt jeg oppfattet ham, - jeg fik ikke notert det - om departementet mente det var heldig at forflytte Bryn. Jeg kan dertil kun si, at spørsmålet er ikke aktuelt. Naar der blir en ministerpost ledig - det blir det formentlig engang, der hersker stor skuffelse i etaten over, at det ikke sker hyppigere end tilfældet er - men sker det engang, saa vil selvfølgelig det spørsmåal bli tat op i forbindelse med den situation, som da foreligger.

Hvad vor repräsentant i Chicago angaar, saa vil jeg si, at det at diskutere personer paa denne maate er, som man kan forstaa, litet behagelig. Det er en av de mænd, som departementet har sin opmerksomhet henvendt paa. Det er alt hvad jeg for øieblikket vil si derom. Jeg vil faa lov til at

lægge til, at departementets arvekontor opplyser, at det ikke har anledning til andet end at anerkjende Bernts' maate at behandle de mange arvesaker paa, som verserer ved konsulatet i Chicago. For vor repræsentation i San Franciscos vedkommende vil jeg si, at jeg ikke har anstillet nogen speciel undersøkelse, da jeg var ubekjendt med, at det spørsmål vilde bli trukket ind her. Det er, hvad jeg har at si. Jeg er forberedt paa, at hvad jeg har sagt ikke vil vække interpellantens udelte tilfredshet, men jeg kan virkelig ikke si mere. En række av de forhold, som her er omtalt av mig - jeg tilstaar det aapent og uten at besmykke - er mig virkelig ubekjendt. Selvfølgelig skal de bli viet al den oppmerksomhet, som uttalelser fra et saa interessert hold fortjener, naar denne debat her er avsluttet.

Hambro: Jeg er utenriksministeren taknemlig for de opplysninger han har git og for de bemerkninger han har latt falde i anledning av hvad jeg uttalte. Det har selvsagt ikke været min agt ved nogen forespørsel her at gi foranledning til, at utenriksdepartementet skulde fjerne tjenestemænd, som sitter i funktion, men jeg har anset det for nødvendig at faa markert og understreket paa denne maate den oppmerksomhet, som utenriksdepartementet efter den ærede ministers uttalelse har rettet paa enkelte av de personer, som sitter ute. Jeg har selvsagt ikke ment at føre nogen anke mot de personers duelighet eller hæderlighet i nogen henseende. Man maa gaa ut fra, at de hver for sig kan være særdeles vel skikket for sit arbeide. Men de er ikke skikket til at repræsentere os i Amerika under hensyn til de specielle forhold, som der er tilstede, og siden den ærede utenriksminister dvälte ved spørsmålet om arveinkassationerne i Chicago vil jeg nævne den ting, at disse arvesaker utgjør jo en saa overordentlig stor del av den derværende konsuls indtægter, at hans konsulat er det bedst avlønnede i etaten. De indtægter, konsulen i Chicago har i sportler og avgifter av norske arvesaker, har vistnok ikke noget aar været under 1 200 kroner, og de har i enkelte aar gaat op i betydelig mere. Det er et spørsmål, som vel vil komme under overveielse, om ikke disse avgifter i fremtiden bør reguleres paa en anden maate.

Naar jeg har tat dette spørsmål op her, da er det likefrem fordi jeg gjennom den forbindelse, jeg saa at sige institutionsmæssig har med norsk-amerikanerne, har en ganske levende fornemmelse av, hvor sterkt disse forhold beskjøftiger oppmerksomheten. Gjennem Nordmandsforbundet, som har en daglig, levende og intim rapport med praktisk talt alle norske foreninger i Amerika og med alt arbeide for norskheten i Amerika, og gjennom den norsk-amerikanske presse vet alle, som følger med og er interessert i norsk-amerikanske forhold, hvor fint vibrerende det nationale barometer er derborte, og hvilken stor betydning det har at være repræsentert der paa en maate, som ikke alene tilgodeser de vanlige forretningsmæssige hensyn, men som kan gi vore landsmænds nationale instinkter og vore landsmænds nationale ærgjærighet derborte nogen tilfredsstillelse. Det de ønsker - og det er et ønske, som vi burde forstaa, og som vi burde imøtekomme - det er ikke bare,

at de norske utsendinger i Amerika skal være nogenlunde jevnt habile kontor-, forretnings- og etatsmænd, men de ønsker, at den norske minister og de utsendte norske konsuler i Amerika skal være personer, som vore landsmænd derborte kan se hen til med nogen grad av stolthet, og som de under sit overordentlig betydningsfulde arbeide derborte kan ha fornøden hjelp og støtte av. Jeg oppfatter utenriksministerens uttalelser derhen, at departementet vil ha sin oppmerksomhet ikke alene latent henvendt paa disse forhold paa samme maate som hittil, men at det vil være utenriksdepartementet magtpaaliggende, naar leilighet gives, at sørge for, at de fordringer - hvis berettigelse ogsaa utenriksministeren understreket - maa ske helt ut fyldest.

Utenriksminister Michelet: Faar jeg bare lov at komme med en faktisk opplysning. Det er den, at inkassationsgebyrerne - inkassationslønnerne om man vil - for vor konsulære repræsentation er nu i det sidste blit betydelig begrænset, slik at ingen enkelt mand kan oppebære overhodet mere end kr. 5.000,00 pr. aar. Altsaa det beløp, som hr. Hambro omtalte, at konsulen i Chicago tidligere hadde oppebaaret, vil han ikke kunne oppebære for fremtiden.

Mjøen: Jeg tænkte, at jeg ogsaa vilde sige nogen ord; for jeg har et par ganger været over i Amerika og har desuten konferert noksaa meget med dem, som har været kaldt det utflyttede Norge. Jeg vil støtte hr. Hambro i dette tilfælde, og jeg kan bekræfte rigtigheten av det syn, som det utflyttede Norge har paa legationen i Washington. Dengang vi fik vor egen legation og det ikke lenger var en svenske men en nordmand som repræsenterte os derborte, var der en saadan glæde derover, at de følte det næsten som vi herhjemme, at de var blit sig selv og ikke lenger behøvet at sortere under et andet land med hensyn til utenriksrepræsentationen. Glæden var like saa oprigtig der som herhjemme i alle norske hjem, og de ser i ministeren i Washington sit gamle Fædrelands repræsentant - og det er han jo ogsaa. De vil gjerne han skal være til disposition ved de leiligheter, da de trønger nogen, der kan minde dem om Norge, og jeg vet om, at der har været adskillig misfornøielse paa forskjellige steder i anledning av den nuværende netop av den grund, f.ex. til at være tilstede ved 17. majfæster, hvor de ønsker at mindes gamlelandet, for den dag feires av vore landsmænd i de forskjelligste byer og distrikter i Amerika. Og i den henseende - og i andre - maa vort lands repræsentant ofre sig litt og være tilstede. Forøvrig mener jeg, at det ikke er heldig, at folk sitter altfor længe i stillingen. Av den grund er ogsaa padsagesystemet i utenriksetaten heldig. I Frankrike vet jeg, at det skal være en almindelig regel, at en mand i høiere stilling, som f.eks. en armekorpsgeneral, faar lov at sitte i 4 aar. Paa de aar skal han levere fra sig det han har at lære og yde. Han faar 4 aar til at greie det, og derpaa skal han væk og gi pladsen til en anden. Og jeg tror ikke, det skader, at man i en saa vigtig repræsentation har litt skifte. Jeg husker, at jeg hadde et sammenstøt med en av vore konsuler

derover, fordi jeg ikke kunde finde, at der eksisterte saameget som et norsk skilt paa hans dør. Vi maatte se efter i en kalender for at finde, at han var norsk konsul; men vi saa ikke noget, der tydet paa det paa hans dør. Det var ikke en fastlønned konsul, men en av de andre. Jeg synes, man kan være litt mere fordringsfull med hensyn til hvem man vil ha; for der er nok konkurrence om de stillinger. Og jeg synes heller ikke, de skal kunne gjøre hvad som helst i retning av forsømmelse, uten at de merker, at vi herhjemme følger dem med opmærksomhet og i tilfælde foretar et skifte. Jeg tror, at det ikke vil skade, om utenriksministeren har opmærksomheten henvendt paa det forholl. I Amerika bor der omtrent saa mange folk som to tredjedele av Norges befolkning. Hr. Grevi sier mig underhaanden, at det er næsten like saa mange som her hjemme. Da er det betydningsfullt, hvad for repræsentanter vi har derover.

Hambro: Det gleder mig, at utenriksdepartementet nu har tat op spørsmålet om konsulatgebyrene. Det er, saavidt jeg har set, ikke nevnt i utenriksdepartementets budgett iaar. I budgetaaret 1921-22 oppebar konsulen i Chicago kr. 12177,40. I det foregaaende budgetaar oppebar han for arvesaker kr. 14800,00. Jeg anser det for en vinding, at man nu har truffet skritt til aa begrense og regulere dette forhold. Og det er nok ikke bare saa, at man i Amerika har et antal av nordmenn som bor der. Der prekes hver søndag i Amerika norsk i 1 400 kirker, et betydelig større antal enn i Norge, og vore landsmenn derover har nu i en rekke stater, særlig midtstaterne, faat innført norsk som undervisningssprog paa folkeskolen paa linje med tysk og fransk og gjort det til fag ved de høiere skoler og universiteter. Jeg nevner det bare, fordi enhver som tenker noget lenger, vil vite, hvad det betyr for os rent materielt, at det norske navn og norsk historie og norsk litteratur er sat i høisædet fra Illinois og utover til Californien paa en maate, som vi her har liten anelse om. Jeg har villet bringe dette spørsmal op netop iaar, fordi vi i 1925 feirer hundreårs-jubileum for emigrasjonens begynnelse. Det var i 1825 at slup "Restaurationen" gik ut fra Stavanger paa den første emigrant-ferd. Uanset hvad man mener om emigrasjonen og dens betydning for landet, saa er det et av de betydningsfulleste jubilarer i Norges moderne historie, hvis alle traade spendes videre derborte paa en maate saa det merkes i hver bygd i landet, og det er aa ønske og det ventes ogsaa av vore landsmenn i Amerika, at de norske statsmyndigheter skal ha sin opmærksomhet henvendt paa dette forholl og vite, at i 1925 feires en begivenhet, som rigtig utnyttet kan knytte traadene mellem det utflyttede og det hjemlige Norge fastere enn de nogensinde har været knyttet; men det er ogsaa en leilighet, som, hvis den forsømmes, kan faa meget langtreckende skadelige følger.

Morell: Jeg synes, at den sak som er bragt frem her i Stortinget, i og for sig ikke er saa betydningsfull, at det egentlig var nødvendig aa trekke den frem her, og jeg synes, at det smaker ikke saa ganske litet av et anstaltmageri at

holde møte for lukkede dører i anledning av dette spørsmål. Det er uten tvil saa, at det ute i byen blir spurt, hvorfor dørene er lukkede her i forbindelse med behandlingen av utenriksbudgettet, og det vil nok bli spurt, at hr. Hambro har funnet sig foranlediget til i Stortinget aa dra frem visse spørsmål om den nuværende leder av Washington-legasjonens skikkethet for sit embede. Det er klart, at det vil være i særlig grad skikket til aa kaste et mindre gunstig skjær over minister Bryns virksomhet i Amerika. Alle disse spørsmål, som hr. Hambro har bragt frem her, mener jeg han godt kunde ha faat svar paa underhaanden i utenriksdepartementet. Jeg synes ikke, at det var nødvendig aa opholde Stortingets tid med disse spørsmål og fortelle os om jubilæet i Amerika i 1925. Jeg formoder det er flere enn hr. Hambro, som er vitende om det. Saa vil jeg i anledning av at der er kastet et visst stänk paa minister Bryn i anledning av hans forhold til oppgjøret med Kristianiagruppen, kun faa lov til aa si, at jeg tror minister Bryn hadde god grunn til aa stille sig en smule reservert likeoverfor Kristianiagruppens oppgjør. Forholdet var det, at det første oppgjør, Straygruppens oppgjør, var et helt kurant spørsmål, det var klart og greit i alle enkeltheter; men Kristianiagruppens oppgjør var knyttet til et navn, som ikke er saa særdeles godt anset i Amerika som det muligens burde være, nemlig Christopher Hannevig. Jeg kjenner de affærer ganske godt, og har konferert med minister Bryn, da han var herover i april 1920, og jeg hadde anledning til aa se, hvad det var man vovet aa by amerikanerne paa det omraade, og jeg forstaar meget godt, at den norske utsending i Washington stillet sig noksaa reservert overfor den slags fordringer. Jeg tror det var meget klokt gjort av minister Bryn.

Tveiten: Interpellanten sa millom anna at dei som motarbeider norsk, vert dekorera, og i samband med det vart det opplyst at det var sikta til professor Stub i Amerika. Og det er sant, Stub hev fenge riddarkrossen i si tid, og han fekk storkrossen, og etter di slikt skjer etter tilraading fraa ordensraadet, maa den klandereren daa i fyrste rekkja falla paa dette. Sidan eg er medlem av ordensraadet, finn eg aa vilja opplysa litegrand i det høvet. Med umsyn til dekorasjonar og serleg med umsyn til storkross handlar ordensraadet ut ifraa ei grunnsetning som ordenskanslaren, statsminister Michelsen, lagde upp fyrste gongen ordensraadet vart instituera, at ordenar, serleg storkross, skal hanga høgt, og deretter hev me handla. Daa spursmaalet um dekorasjon til professor Stub - som er eit av dei velkjende namn innan heile det norske folket i Amerika, eit av dei aller best kjende - daa det laag fyre, hadde alle vedkomande norske styremakter samrøystes tilraadt det, og ikkje minst fraa amerikansk sida. Eg kann ikkje her minnast kven det var som opphavleg kom med framlegget, men baade Kyrkjedepartementet og Utanriksdepartementet talde varmt til og mange andre sameleis, og ordensraadet var samrøystes. Eg for min part plar høyra til deim som rasjonerar med ordenar; men etter alt det eg hev set og lese og høyrt um Stub, fann eg at her var den orden paa sin

plass. At han skulde vera so vel umtykt av det norsk-amerikanske folket naar han, som det her er opplyst, hev motarbeidt det norske, det hev eg vanskeleg for aa tru. Det er sume tider ein ikkje kann tru alt det som vert sett paa prent, og sume tider ikkje det som vert sagt munnleg heller. Eg vil berre minna paa at Stub var fyrst sjeli i aa faa desse beiske religiøse kyrkjelege usemjone der burte i Amerika forlikte, og at han dernæst var sjeli i aa faa i gang den minnegaava som dei utflytte nordmennene kom med til landet i 1914, og som no er yver 300 000 kronor. Og alle dei som hørde han den gongen han kom med gaava her utanfor Stortingsbygningen i 1914, vil vel ha fenge ei onnor kjenning enn ein får no av Stub, at han skulde motarbeida det som er norsk. Eg hev den meining - som eg skreiv i tilraadingi den gongen - at skulde storkrossen vera rettkomen nokon stad, so laut det vera til professor Stub. Eg vilde opplysa dette, so Stortinget skal faa greida paa kva tildrev det ligg under det at Stub fekk storkrossen.

Presidenten: Debatten er avsluttet.

Der er kommet til Stortinget en skrivelse som bør behandles i det hemmelige møte. Det er et andragende fra rittmester Isachsen, og vedrører budgett for Det meteorologiske institutt. Den post som dette tar sikte paa, behandles ogsaa der konfidentielt. Det vedrører Grønlandsspørsmålet. Det kan jo, som ethvert andragende som kommer efter utgangen av februar, ikke behandles uten efter innstilling av presidentskapet. Jeg har imidlertid underhaanden innhentet de øvrige medlemmer av presidentskapets samtykke til aa forelegge denne skrivelse her og foreslaa den oversendt universitets- og fagskolekomiteen, som har det budgett det gjelder. Jeg skal faa referere skrivelsen. Den lyder saa:

"Til Stortinget!

For det tilfelle at Stortinget ikke finner aa kunne bevilge de fornødne midler til den av mig foreslaatte expedisjon til Øst-Grønland, tillater jeg mig aa ansøke Stortinget om en personlig bevilgning for aa kunne delta i den expedisjon som av Det Geofysiske Institut i Tromsø skal utsendes til Øst-Grønland i juni maaned. Jeg er innbudt til aa delta i denne expedisjon, men paa grunn av det innskrenkede budgett, kan instituttet ikke avse noget til lønn for mig.

Jeg mener at jeg som tidligere deltager i og leder av flere expedisjoner i polartraktene vil være til nytte paa denne expedisjon, hvori to norske og to franske videnskapsmenn kommer til aa delta. For mig personlig vilde dette være en gunstig anledning til aa komplettere min viden paa dette felt, hvorom jeg ifjor leverte et arbeide efter offentlig opdrag. Førstehaands kjennskap til disse omraader vil senere ogsaa kunne være av offentlig interesse.

Da jeg med min tallrike familie kun lever av mitt arbeide og uten fast gage fra noget hold, kan jeg dessverre ikke delta i ekspedisjonen uten lønn, saa gjerne jeg enn vilde.

Jeg tillater mig derfor aa ansøke Stortinget om en personlig bevilgning paa kr. 5.000 - fem tusen kroner - for aa kunne delta i den ekspedisjon som skal utsendes av Det Geofysiske Institut i Tromsø til Øst-Grønland, idet jeg tilføier at jeg vil være takknemlig for aa kunne delta i dette arbeide som saa sterkt har min interesse.

Ærbødigst
G. Isachsen."

Presidenten foreslaar altsaa denne skrivelse oversendt Universitets- og fagskolekomiteen.

Tveiten: Eg kann ærleg tala ikkje skyna kvifor denne saki skal verta fyrehavd for stengde dører. Er det ikkje ei heilt aalmenn sak? Dersom Stortinget finn ho skal verta fyrehavd for stengde dører, maa eg som medlem av universitets- og fagskulenemndi spyrja: Skal dette verta fyrehavt konfidentielt og løynt i nemndi og? Eg synest ikkje det er grunn til aa gjera det. Naar denne ekspedisjonen skal reisa til Grønland - og det er vel ingen løyndom - og denne mannen gjerne vil verta med og krev ei løyving, so kann eg ikkje, soleis som saki no ligg til, skyna at det kann vera noko løynt i det. Men i tilfelle saki vert send til universitets- og fagskulenemndi, maa ein faa greida paa anten ho der òg skal verta fyrehavd løyndomsfullt eller ikkje.

A. Holmboe: Skrivelsen er betegnet som hemmelig av rittmester Isachsen, og forholdet er jo det at der fra Isachsen er kommet et andragende prinsipalt om statsstøtte til utrustning av en større ekspedisjon til Grønland. Utenriksministeren har idag hatt en konferanse med den forsterkede konstitusjonskomite som behandler Grønlandsspørsmålet, og meningene i komiteen gikk i det store og hele tatt ut paa, at Stortinget for øieblikket ikke burde bevilge noget til en større ekspedisjon. Det gjelder en ekspedisjon til Nordost-Grønland for aa foreta videnskapelige undersøkelser. Imidlertid blev man enige om at det vilde være hensiktsmessig aa faa en bevilgning til Isachsen personlig, forat han kunde komme op til Nordost-Grønland og anstille endel undersøkelser der, som det kunde være nyttig aa ha paa det nuværende stadium av Grønlandssakens behandling. Jeg tror det er hensiktsmessig at dette spørsmal behandles som hemmelig og behandles paa den maate som det er foreslaatt.

Hambro: Faar jeg lov til, i tilslutning til hvad konstitutionskomiteens formand netop har uttalt, at gjøre opmerksom paa som gammel ordfører for de meteorologiske institutioners budget, at expeditionen til Mygbugten ikke er opført eller nogensinde behandlet av Stortinget som en egen

Grønlands-expedition, men som en titel paa de meteorologiske institutioners budget. Den blev av komiteens ordfører, hr. Nygaard, her i salen bragt frem mundtlig med skriftlig konklusion, om jeg ikke tar feil, om 25000 kroner som tillæg til bevilgningen til den geofysiske station i Tromsø. Jeg skulde anse det formaalstjenlig om man vilde gjøre akkurat det samme med denne sak, ikke se den som nogen hemmelig sak og behandle den i hemmelig møte, men ta den som en kurant tillægsbevilgning paa de meteorologiske institutioners budget uten at snakke mere om det. Det maa være nok at komiteen mundtlig meddeler Stortinget med skriftlig konklusion, at senere indløpne opplysninger har gjort det ønskelig og nødvendig at forhøie summen 25000 kroner under denne titel til 30000 kroner. Derved er denne sak behandlet paa den stilfærdigst mulige maate.

Tveiten: Eg trur òg at det kunde trengast noko meir tilstellingar med dette enn den praktiske utvegen som hr. Hambro der viste til. Etter di eg høyrer av formannen for konstitusjonsnemndi at saki allereide hev vore uppe i konstitusjonsnemndi, og at ho er einig um aa telja til, daa skynar eg ikkje at ho treng sendast til ei onnor nemnd. Eg gjeng heilt med paa det hr. Hambro sa med umsyn til fyrehavingsmaaten.

Ameln: Kunde vi ikke for at spare tid bevilge de 5000 kroner i dette hemmelige møte, saa var vi færdig med saken?

Præsidenten: Jeg mener det enkleste er at oversende saken til universitets- og fagskolekomiteen, og at der fra den kommer en indstilling, saaledes som av hr. Hambro antydnet. Den behøver ikke at være hemmelig.

A. Holmboe: Jeg er enig i at man kan gaa frem paa den maate og levere en officiel indstilling, hvis Stortingets medlemmer vil være enig om at den skal passere uten debat og uten nærmere opplysninger. Men hvis nogen begynner at spørre om hvad dette er for et formaal, og man skal gi opplysninger om det her, saa vil det jo være meget uheldig. Jeg for mit vedkommende er enig i at saken visselig lettest kunde avgjøres paa den maate, at man nu uten videre bevilget de 5000 kroner; men det mest formelle er jo at oversende den til universitets- og fagskolekomiteen, som præsidenten har foreslaat.

Egede-Nissen: Jeg gav min tilslutning til det som blev uttalt først av hr. Hambro, ut fra den forutsætning at saken ikke paa forhaand var behandlet i Stortinget; men naar den nu allerede er under behandling i Stortinget i hemmelig møte, synes jeg det er ganske riktig, som hr. Ameln antydnet, at man bevilger de 5000 kroner med en gang, saa er saken dermed avgjort, og saa leder man heller ingen taletrængte i fristelse.

Præsidenten: Præsidenten fastholder sit forslag om at saken oversendes til universitets- og fagskolekomiteen, idet

præsidenten gaar ut fra at den ikke vil foranledige nogen debat. At beløpet skulde bevilges her i møte for lukkede dører, anser præsidenten ikke for korrekt.

Ameln: Jeg foreslaar at saken behandles straks, og at de 5000 kroner bevilges nu.

Præsidenten: Der foreligger altsaa to forslag: Præsidentens forslag som gaar ut paa, at saken oversendes universitets- og fagskolekomiteen, og hr. Amelns forslag, at saken behandles straks og at der bevilges ritmester Isachsen personlig 5000 kroner, altsaa at andragendet imøtekommes.

N. Skaar: Jeg vil bare faa lov til at gjøre den bemerkning i anledning av hr. Amelns forslag, at det hører til det høist usedvanlige at bevilge poster paa statsbudgettet i hemmelig møte. Bevilgningssaker, statsbudgettet, behandles for aapne dører, ogsaa de enkelte poster, budgettet skal jo offentliggjøres. Og med hensyn til den enkelte post her synes det mig at den netop hører til aa behandles i et møte for aapne dører, naar det kan foregaa paa den maate som antydnet av hr. Tveiten. Jeg skal ellers faa lov til at føie til, at dersom denne sak hadde kommet under behandling paa regulær vis, saa vilde ritmester Isachsens principale forslag om en bevilgning av 65000 kroner til en expedition til Øst-Grønland ha fundet sine forsvarere.

Ameln: Jeg hadde ikke ventet at faa en saa konservativ mand som hr. Skaar med mig, men jeg trodde de fleste andre kunde gaa med paa mit forslag.

Votering:

Ved alternativ votering mellem præsidentens forslag - saken oversendes universitets- og fagskolekomiteen - og Amelns forslag - saken behandles straks og andragendet indvilges - blev det førstnævnte bifaldt mot 20 stemmer.

Protokollen blev derefter oplæst uten at foranledige nogen bemerkning.

Præsidenten: Præsidenten mener, at man kan offentliggjøre den første del, det av repræsentanten hr. Hambro berørte forhold angaaende legationen i Amerika, saaledes som det her er protokollert kort og godt. Præsidenten vil forhøre, om utenriksministeren er enig i det?

Utenriksminister Michelet: Jeg henstiller, at det ikke blir gjort, for det setter straks fantasien og spørsmålene i bevegelse.

Præsidenten: Der vil da efter henstilling fra utenriksministeren intet bli offentliggjort.

Møte for lukkede dører, Stortinget 7. mai 1923